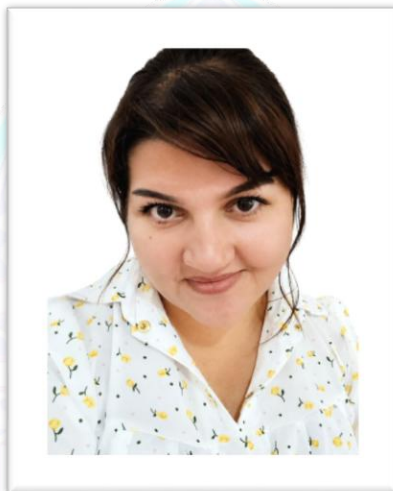


**XORIJ TAJRIBASI ASOSIDA O‘ZBEKISTONDA  
INKLYUZIV TA’LIMNI TAKOMILLASHTIRISH**

***Jumayeva Saida Turobovna***

*Navoiy viloyati Karmana tumani*

*3-maktab defektologi*

**Annotatsiya**

Mazkur maqolada xorijiy davlatlar tajribasi asosida O‘zbekistonda inklyuziv ta’lim tizimini takomillashtirish masalalari tahlil qilinadi. Inklyuziv ta’limning mazmun-mohiyati, rivojlangan mamlakatlarda qo‘llanilayotgan ilg‘or tajribalar, ularning afzalliklari hamda O‘zbekiston ta’lim tizimida joriy etish imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, inklyuziv ta’lim sifatini oshirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar va takliflar ishlab chiqilgan.

**Kalit so‘zlar:** inklyuziv ta’lim, xorij tajribasi, maxsus ta’lim ehtiyojlari, ta’lim sifati, pedagogik texnologiyalar, integratsiya, innovatsion yondashuv, ta’lim islohotlari.

**Kirish**

Ta’lim har bir insonning asosiy huquqlaridan biri hisoblanadi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti hamda UNESCO tomonidan ilgari surilgan ta’lim tamoyillariga ko‘ra, har bir bola o‘zining jismoniy, aqliy yoki ijtimoiy holatidan qat’i nazar, sifatli ta’lim olish huquqiga ega. Shu nuqtai nazardan inklyuziv ta’lim konsepsiyasi dunyo miqyosida keng rivojlanib bormoqda.

Inklyuziv ta’lim — bu alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan bolalarni sog‘lom tengdoshlari bilan birgalikda umumiy ta’lim muassasalarida o‘qitish tizimidir. Ushbu yondashuv bolalarning jamiyatga moslashuvi, ijtimoiylashuvi va teng imkoniyatlarga ega bo‘lishini ta’minlaydi.

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda inklyuziv ta’limni rivojlantirish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Biroq ushbu yo‘nalishda hali ham qator muammolar mavjud bo‘lib, ularni bartaraf etishda rivojlangan davlatlarning tajribasini o‘rganish va amaliyotga joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

### **Inklyuziv ta’limning nazariy asoslari**

Inklyuziv ta’limning asosiy maqsadi barcha bolalarga teng ta’lim imkoniyatlarini yaratishdan iborat. Ushbu tizim bolaning imkoniyatlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta’lim jarayonini tashkil etishni nazarda tutadi.

Inklyuziv ta’lim quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

ta’lim olishda tenglik;

inson huquqlarini hurmat qilish;

diskriminatsiyaning oldini olish;

individual yondashuv;

ijtimoiy integratsiya;

hamkorlik va bag‘rikenglik.

Inklyuziv ta’limning afzalligi shundaki, u nafaqat alohida ehtiyojli bolalar, balki barcha o‘quvchilarning ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. O‘quvchilar o‘zaro hurmat, hamjihatlik va bag‘rikenglik ruhida tarbiyalanadilar.

### **Rivojlangan davlatlarda inklyuziv ta’lim tajribasi**

#### **Finlyandiya tajribasi**

Finlyandiya dunyodagi eng ilg‘or ta’lim tizimlaridan biri sifatida e’tirof etiladi. Ushbu mamlakatda inklyuziv ta’lim davlat siyosatining muhim yo‘nalishi hisoblanadi. Maktablarda har bir o‘quvchining ehtiyojidan kelib chiqib individual yordam ko‘rsatiladi.

Finlyandiya tajribasining asosiy jihatlari:

barcha bolalarning umumta’lim maktablarida o‘qishi;

individual o‘quv dasturlarining mavjudligi;

maxsus pedagog va psixologlarning faol ishtiroki;

zamonaviy ta’lim texnologiyalaridan foydalanish;

o‘quvchilarga bepul qo‘shimcha yordam xizmatlarining ko‘rsatilishi.

Natijada alohida ehtiyojli bolalarning aksariyati jamiyatga muvaffaqiyatli moslashadi va yuqori natijalarga erishadi.

#### **Kanada tajribasi**

Kanadada inklyuziv ta’lim barcha bolalar uchun teng imkoniyatlar yaratishga qaratilgan. Maktablarda logopedlar, psixologlar va defektologlar faoliyat yuritadi. O‘quvchilarning ehtiyojlarini aniqlash va ularga mos dasturlar ishlab chiqish tizimi yaxshi yo‘lga qo‘yilgan.

Kanadada ota-onalar ham ta’lim jarayonining faol ishtirokchilari hisoblanadi. Ular mutaxassislar bilan hamkorlikda bolaning rivojlanish rejasini ishlab chiqadilar.

### **AQSh tajribasi**

AQShda inklyuziv ta'lim "Individuals with Disabilities Education Act" qonuni asosida tashkil etilgan. Ushbu qonun nogironligi bo'lgan bolalarning sifatli ta'lim olish huquqini kafolatlaydi.

AQShda keng qo'llaniladigan Individual Education Plan (IEP) tizimi har bir bolaning ehtiyojiga mos ta'lim rejasini ishlab chiqishga imkon beradi.

IEP quyidagilarni o'z ichiga oladi:

bolaning rivojlanish darajasi;

ta'lim maqsadlari;

pedagogik yondashuvlar;

baholash mezonlari;

qo'shimcha xizmatlar.

Bu tizim o'quvchilarning ta'limdagi muvaffaqiyatini sezilarli darajada oshirmoqda.

### **Yaponiya tajribasi**

Yaponiyada inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi jamiyatda bag'rikenglik va o'zaro hurmat muhitini yaratishdan iborat. Maktablarda maxsus ehtiyojli bolalar uchun qulay sharoitlar yaratilgan.

Yapon pedagoglari bolalarning ijtimoiy moslashuviga alohida e'tibor qaratadi. Turli tadbirlar va jamoaviy mashg'ulotlar orqali bolalar bir-birlarini qo'llab-quvvatlashga o'rgatiladi.

### **Germaniya tajribasi**

Germaniyada inklyuziv ta'lim so'nggi yillarda jadal rivojlanmoqda. Mamlakatda maxsus va umumta'lim maktablari o'rtasida hamkorlik yo'lga qo'yilgan. O'quvchilar uchun maxsus texnik vositalar va yordamchi texnologiyalardan keng foydalaniladi.

### **O'zbekistonda inklyuziv ta'limning hozirgi holati**

O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilingan. Maktablarda inklyuziv sinflar tashkil etilib, maxsus ehtiyojli bolalarni umumta'lim tizimiga jalb qilish ishlari kengaymoqda.

Mamlakatimizda:

inklyuziv ta'lim bo'yicha pilot loyihalar amalga oshirilmoqda;

pedagoglarning malakasini oshirish kurslari tashkil etilmoqda;

o'quv dasturlari takomillashtirilmoqda;

maktab infratuzilmasini moslashtirish ishlari olib borilmoqda.

Biroq ayrim hududlarda moddiy-texnik baza, maxsus mutaxassislar va o'quv-uslubiy ta'minot yetarli darajada emas.

### **Xorij tajribasi asosida O'zbekistonda inklyuziv ta'limni takomillashtirish yo'llari**

O'zbekiston ta'lim tizimida xorijiy tajribalarni qo'llash orqali quyidagi natijalarga erishish mumkin:

### 1. Pedagoglar malakasini oshirish

Inklyuziv ta'lim bo'yicha maxsus tayyorlangan pedagoglar sonini ko'paytirish zarur. O'qituvchilar uchun xalqaro tajribalar asosida malaka oshirish kurslari tashkil etilishi lozim.

### 2. Individual ta'lim rejalari joriy etish

AQSh tajribasidagi IEP tizimini O'zbekiston sharoitiga moslashtirish o'quvchilarning individual ehtiyojlarini qondirish imkonini beradi.

### 3. Mutaxassislar faoliyatini kengaytirish

Maktablarda psixolog, logoped, defektolog va ijtimoiy pedagoglar sonini oshirish ta'lim sifatini yaxshilaydi.

### 4. Raqamli texnologiyalardan foydalanish

Elektron darsliklar, maxsus dasturlar va sun'iy intellekt asosidagi vositalardan foydalanish alohida ehtiyojli bolalar uchun qulay imkoniyatlar yaratadi.

### 5. Ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish

Kanada tajribasidan kelib chiqib, ota-onalarni ta'lim jarayoniga faol jalb etish zarur.

### 6. Infratuzilmani takomillashtirish

Maktablarda panduslar, liftlar, maxsus sinfxonalar va moslashtirilgan sanitariya xonalari tashkil etilishi kerak.

### 7. Jamiyatda inklyuziv madaniyatni shakllantirish

Aholi orasida inklyuziv ta'limning ahamiyati haqida targ'ibot ishlarini kuchaytirish lozim.

### Xulosa

Inklyuziv ta'lim zamonaviy ta'lim tizimining ajralmas qismi hisoblanadi. Finlyandiya, Kanada, AQSh, Yaponiya va Germaniya kabi davlatlar tajribasi inklyuziv ta'limni samarali tashkil etishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu mamlakatlarning ilg'or yondashuvlarini O'zbekiston sharoitiga moslashtirish orqali ta'lim sifatini oshirish, alohida ehtiyojli bolalarning jamiyatga integratsiyasini ta'minlash hamda inson huquqlarini ro'yobga chiqarish mumkin.

Kelgusida pedagoglar malakasini oshirish, individual ta'lim rejalari tizimini joriy etish, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish va ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish inklyuziv ta'limning yanada rivojlanishiga xizmat qiladi. Natijada O'zbekistonda har bir bolaning sifatli ta'lim olish huquqi to'liq ta'minlanadi.

### Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining inklyuziv ta'limni rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.
- 2.O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni.
- 3.UNESCO. Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All.
- 4.UNICEF. Inclusive Education for Children with Disabilities.
- 5.Ainscow M. Developing Inclusive Education Systems.

- 6.Booth T., Ainscow M. Index for Inclusion.
- 7.Florian L. The Sage Handbook of Special Education.
- 8.United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities.
- 9.European Agency for Special Needs and Inclusive Education Reports.
- 10.OECD Education Policy Perspectives on Inclusive Education.

